

ESSAY VOOR HET THEMANUMMER VAN CIVIS MUNDI NAJAAR 2002

INBURGERING ALS POLITIEK PROBLEEM

Nederland, Europa wordt wakker!

Door

Prof. dr. David Pinto

ANALYSE

"Nederland kent een traditie die ruimte biedt aan de cultuur en de religie van mensen uit alle windstreken. Die waarde moet behouden blijven. De omvangrijke immigratie en de daaruit voortvloeiende problemen hebben de samenleving evenwel onder druk gezet. De regering zal daarom de integratie van allochtonen verder bevorderen, hetgeen van nieuwe Nederlanders vereist dat zij onze taal spreken, zich inleven in de Nederlandse identiteit en cultuur, en de wetten van onze rechtsstaat naleven. Van de betrokkenen mag worden gevraagd dat zij de inburgeringcursussen succesvol afronden. De integratie is verder gebaat bij een restrictiever toelatingsbeleid en bestrijding van illegaal verblijf. Mede daardoor zal ruimte worden geschapen om de reeds aanwezige nieuwe Nederlanders hun plaats in de maatschappij te laten vinden. Een goede integratie vergt een langdurige inzet en wederzijdse aanpassing", aldus sprak Koningin Beatrix in de Troonrede dinsdag 17 september j.l.¹

Een passage waarin de kwintessens wordt neergezet hoe het inmiddels demissionair Kabinet onder leiding van de "ridicule lapsus" Balkenende, zoals Jan Blokker deze "vergissing van de politiek in ons nadeel" hem heeft genoemd² tegen het geheel van migratie-, integratie en inburgering vraagstuk aankeek. Een passend vertrekpunt voor een grondige beschouwing rond het thema 'inburgering als politiek probleem'. Laten we inzoomen op de diverse componenten van de complexe materie.

"Nederland kent een traditie die ruimte biedt aan de cultuur en de religie van mensen uit alle windstreken", aldus de Troonrede. Deze stellige insteek herbergt het eerste en wellicht het voornaamste probleem, en wel om twee redenen. Ten eerste. De hier en vaker gebezigde en bezongen traditie en ruimte die Nederland 'biedt aan de cultuur en de religie van mensen uit alle windstreken', ligt veel genuanceerder.

Nederland heeft weliswaar in zijn geschiedenis een aantal vluchtelingenstromen gehad. Maar die hebben verschillende, en niet altijd soepel verlopende processen van absorptie gekend. Twee van deze groepen, zijn voor het hedendaagse probleem zeer illustratief: de joden en de Hugenoten. Hun historie bevat wijze lessen, met herkenbare elementen heden ten dage.

"Motieven van geestelijke en sociale verwantschap hebben bijgedragen tot een warme ontvangst van de Hugenoten. Het verschil tussen autochtonen en deze allochtonen lag eigenlijk alleen in de taal. Geen van de twee partijen had een bijzondere reden zich af te zonderen. Daarom konden assimilatie en integratie zich snel voltrekken en waren het na weinige generaties alleen nog de namen die aan de Franse afkomst van de toegestroomde calvinisten herinnerden". Schreef Milo Anstadt³ in een essay in de groene Amsterdammer van

¹ Troonrede, dinsdag 17 september 2002

² de Volkskrant, woensdag 16 oktober 2002

³ De Groene Amsterdammer, 16 maart 2002

16 maart 2002. De tweede omvangrijke groep, de joden, vestigde zich in Nederland in de zestiende en zeventiende eeuw.

Eerst kwamen sefardische joden die gevlucht waren voor de inquisitie in Spanje en Portugal. Ongeveer een eeuw later volgden asjkenazische joden uit Oost-Europa die waren gevlucht voor de massaslachting aangericht door de Oekraïners. De verhoudingen met de joden waren anders dan met de Hugenoten

"Er waren nogal wat antisemieten die de joden beschouwden als een vreemd element in de Nederlandse gemeenschap. Hoge barrières verhinderden eeuwenlang de assimilatie en integratie van de joden in Nederland. De belangrijkste waren van religieuze aard. Levend binnen de sociale beslotenheid van synagogale gemeenten waren er tot het begin van de negentiende eeuw slechts weinig joden die Nederlands spraken. De meerderheid, bestaande uit doodarme asjkenazische joden, sprak Jiddisch. De eigen culturen van de sefardim en asjkenazim werden hardnekkig in stand gehouden. Dat ging zo ver dat de welvarende sefardische gemeenschap bruidsparen die in eigen kring trouwden - dus niet een "gemengd" huwelijk aangingen met iemand uit asjkenazische kring - nog tot 1940 met een aanzienlijk geldbedrag beloonde" (Anstadt). Het percentage joden dat buiten de joodse kring huwde, was klein. Tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was dat niet meer dan zeventien procent en zulks na een verblijf van vijf eeuwen in Nederland. En pas onder koning Willem I werd het Nederlands verplicht gesteld voor joden en kregen zij, met het oog op vernederlandsing, ook burgerrechten.

"Drie eeuwen lang werden de joden in Nederland als vreemdelingen beschouwd", aldus Anstadt.

De migratiegeschiedenis van de Hugenoten en de joden relativeert evenwel het beeld van de ruimhartigheid waarmee Nederland vreemden opneemt. Uit deze geschiedenis valt verder een aantal lessen te trekken.

- De Hugenoten zijn warm ontvangen vanwege het geestelijke en sociale verwantschap tussen de migranten en de ontvangende samenleving. Alleen in de taal was er verschil.
- Het verschil tussen Hugenoten en joden, maar ook binnen de joodse groep tussen de sefardim en de asjkenazim is evident. Een landelijk, algemeen 'minderheden beleid', in de termen van onze tijd, zou onlogisch en zelfs bizar aandoen.
- De eigen culturen van de sefardim en asjkenazim, ofwel hun geestelijke en sociale bagage verschilde veel meer van die van de Nederlanders dan in het geval van de Hugenoten. Dit verschil blijkt een belangrijke rol te hebben gespeeld bij het gegeven dat drie eeuwen lang de joden als vreemdelingen werden beschouwd.

ENORME KLOOF

Dit laatst punt nu is van eminent belang. Waarom?

Als de kloof met joden die per slot van rekening uit Europa (Spanje, Portugal en Oost-Europa) kwamen, zo ver kon reiken, hoe moet het dan zijn als het gaat om groepen die nog op een veel grotere afstand staan van de autochtone Nederlanders voor wat betreft de culturele, geestelijke en sociale bagage. En dat is wel zeker het geval t.a.v. de grote groepering migranten van Arabisch-Islamitische afkomst. Dit is tevens de tweede reden waarom de stellige insteek in de Troonrede "Nederland kent een traditie die ruimte biedt aan de cultuur en de religie van mensen uit alle windstreken", het voornaamste probleem herbergt. Deze uitspraak gaat namelijk voorbij aan de immense verschillen, de afstand dus, tussen de Nederlandse samenleving en de hedendaagse migrantenpopulatie.

Hoe immens deze afstand werkelijk en feitelijk is, wordt helder aangetoond in het onlangs gepubliceerde officieel rapport, geschreven in opdracht van een VN-organisatie, waarvan,

overigens, alle Arabische landen lid zijn. Het gaat om het *Arab Human Development Report*⁴, van de UNDP, het VN-programma voor ontwikkeling, geschreven onder leiding van de Egyptische socioloog Nader Fergany. Significante feiten uit dit rapport:

- De Arabische landen vertonen tekortkomingen op drie cruciale punten: vrijheid, kennis en de positie van vrouwen. De Arabische regio heeft de laagste participatie van vrouwen in de arbeidsmarkt ter wereld. Deze tekortkomingen verklaren, overigens, volgens het rapport, de frustraties van de Arabische landen.
- De regio van 22 Arabische landen met 280 miljoen inwoners, van Mauritanië tot Irak, 'is rijker dan ontwikkeld'.
- Twintig procent van de bevolking (!) leeft van minder dan 2 dollar per dag.
- De culturele kloof met de rest van de wereld neemt toe, per jaar worden slechts 300 buitenlandse boeken in het Arabisch vertaald. Alleen al in Nederland werden in 1997 bijna 5.000 vertaalde boeken uitgegeven
- Op de index van burgerlijke en politieke vrijheden scoort de Arabische regio als geheel het laagst in de wereld. Vrijwel alle Arabische landen worden autocratisch bestuurd.

Bedenk bovendien hierbij dat het overgrote deel van de migranten in Nederland en de rest van Europa, afkomstig is van de armere, platteland traditionelere gedeeltes uit deze regio. En het beeld van de gigantische afstand met de ontvangende Europese landen is onmiskenbaar schrikbarend. In dit licht bezien is de uitspraak in de Troonrede "De regering zal daarom de integratie van allochtonen verder bevorderen", volstrekt irrealistisch, hoe zeer gewenst ook. Hetzelfde geldt t.a.v. de wens dat "nieuwe Nederlanders zich inleven in de Nederlandse identiteit en cultuur". De eis om de Nederlandse taal te leren en ook zich te houden aan de hier geldende wetten is wel haalbaar. Dit laatste, wordt eveneens bevestigd door de praktiserende moslim, de Marokkaan Ahmed Aboutaleb in de Volkskrant van zaterdag 28 september j.l.: "Ook een belijdend moslim kan de Nederlandse rechtsorde moeiteloos naleven"⁵. De culturele, geestelijke, sociale en normatieve waarden daarentegen, liggen veel dieper in het wezen van een mens en laten zich niet door welk oproep of beleidsvoornemen dan ook transformeren. Zeker daar waar bedoelde normen zoveel uit elkaar liggen ten opzichte van de nieuwe omgeving. "Want culturele eigenheid zit hem in dingen die heel simpel lijken, maar op onbewust niveau uiterst krachtig zijn", in de woorden van Herman de dijn, hoogleraar wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Leuven⁶. En als dat geldt voor de eerste generatie, dan geldt dat zeker voor de tweede generatie die meestal door fanatiekere ouders dan hun leeftijdgenoten in de landen van herkomst wordt gesocialiseerd. Uit vrees voor de westerse invloeden worden de opvoeders van de tweede generatie 'roomser dan de Paus'. De derde generatie, zo heeft de Molukse bevolking aangetoond, valt weer terug uit nostalgie op de begerenswaardige eigen roots van de grootouders. Kortom, de roep om integratie, in de zin van aanpassing aan de "Nederlandse identiteit en cultuur" is wel emotioneel alleszins begrijpelijk maar feitelijk onhaalbaar. Zeker als men, overheid en bevolking, onophoudelijk erom blijven roepen. Dan wordt de werking van 'de wet van de omgekeerde inspanning' alleen maar versterkt. Men gaat zich juist afzetten.

TOEKOMSTBEELD

⁴ Arab Human Development Report, UNDP, 2002

⁵ de Volkskrant, zaterdag 28 september 2002

⁶ de Volkskrant, zaterdag 19 oktober 2002

En in het licht van de bevolkingsgroei in de Arabische landen wordt het toekomstbeeld alarmerender. Ook hier enige belangrijke gegevens uit het eerder gemelde UNDP-rapport.

- Niet minder dan 38 procent van de Arabische bevolking is onder de 15 jaar, het hoogste percentage ter wereld.
- Het aantal inwoners in de Arabische landen zal toenemen van 280 miljoen naar 410 miljoen en mogelijk tot bijna 460 miljoen in 2020.

En nog een gegeven uit het rapport met een explosieve lading voor Europa:

- Meer dan de helft van de jonge Arabieren wil het liefst weg uit hun land!

Nederland, Europa, zet je schrap!

Maar biedt deze ontwikkeling juist niet een uitzicht op verrijking van de Nederlandse samenleving, hoor ik politiek correct denkers vragen en met hen de grote populatie die gebaat is bij de minderheden industrie.

Voor zover het vooreen staande slechts een 'goede verstaander' heeft bereikt, is het antwoord van de Marokkaanse schrijver Hafid Bouazza op deze vraag bij zijn Mosse-lezing in Amsterdam⁷ op woensdag 18 september j.l. duidelijker:

"Wat heeft de islam als ideologie Nederland gebracht? Tot vermoedens toe horen we dat andere culturen de Nederlandse samenleving verrijken, maar dat is de verrijking van onze magen en tafels. Maar waarmee heeft de theorie van de islam Nederland verrijkt? We werden geconfronteerd met eerwraak, met het legitiem slaan van vrouwen, het beledigen van homoseksuelen, het vermoorden van 'te vrije meisjes', met hysterie rondom het hoofddoekje, we hebben gehoord van groepen moslims die terroristische aanslagen steunden, we hebben gehoord van islamitische scholen met gevaarlijk lesmateriaal".

Ook het UNDP-rapport legt een verband tussen de opgesomde tekortkomingen en de islam, zij het op een minder luide toon dan Bouazza dat doet. En maar hopen dat hem het lot van de Somalische Hirschi Ali bespaart wordt. Vanwege haar duidelijke kritiek over de islam, is zij met de dood bedreigd. Als een iedere criticaster van het jodendom werd bedreigd zouden religieuze joden geen tijd meer overhouden om te bidden. Je zou verwachten dat de Nederlandse overheid hard, luid en duidelijk tegen de bedreigers van Hirschi Ali zou optreden om een signaal af te geven hoe belangrijk de verworvenheid van de vrijheid van meningsuiting wordt gevonden. Is niet gebeurd. "Het fanatisme waarmee de Nederlander 'de moslim' probeert te begrijpen begint angstaanjagende vormen aan te nemen. En het schokkende is dat Nederland maar al te bereid is om elk fatsoen, elke intellectuele verworvenheid overboord te gooien om op zijn hurken gezellig met moslims te kouten", in de woorden van Bouazza. Zulks zelfs onder absurde omstandigheden, zoals bij de dood van René Steegmans in Venlo door mishandeling. Omdat de dader van Marokkaanse afkomst is, wil burgemeester Schrijen, zo meldt de Volkskrant⁸, "zo snel mogelijk een gesprek met vertegenwoordigers van de Marokkaanse gemeenschap in Venlo". Een g e s p r e k (!) na doodschoppen van een burger die louter om een beetje respect voor ouderen vroeg. Een naïeve optimisme, zoals Herman de Dijn dat noemt. "Dat een goed gesprek tussen een Hollandse libertijn en een Somalische moslim de meeste culturele problemen wel uit de weg zal ruimen"⁹.

PERSPECTIEF

⁷ NRC, 20 september 2002

⁸ de Volkskrant, donderdag 24 oktober 2002

⁹ de Volkskrant, zaterdag 19 oktober 2002

Uit het bovenstaande moge duidelijk zijn dat de hardnekkige en steeds luider wordende roep om en de daaraan gerelateerd beleid voor **integratie** wel begrijpelijk is maar volkomen onhaalbaar. Zeker niet in de zin van de wens dat hedendaagse migranten "zich inleven in de Nederlandse identiteit en cultuur", zoals in de Troonrede staat.

Een beleid gericht op integratie herbergt bovendien een levensgrote paradoxe. Een dergelijk beleid is per definitie op groepen gericht, in dit geval op migrantengroepen. Terwijl integratie een individuele aangelegenheid is. Deze paradoxe alleen al staat garant voor de onhaalbaarheid van het beoogde.

Bovendien, in haar publicatie, *Tussen fanatisme en fatalisme*¹⁰, heeft Rachel Reedijk aangetoond "dat integratie geen garantie biedt voor acceptatie". Zelfs niet in het zogenaamd 'tolerante' Nederland, waaruit – na Polen – het hoogste percentage joden is weggevoerd, ondanks de verwoede pogingen van Joden, in hun latere geschiedenis, om te integreren, tot gemengde of interreligieuze huwelijken toe. Een onderneming, overigens, met grote gevolgen. In de woorden van Bernard Wasserstein, ook door Reedijk geciteerd: "De Joden zijn bezig uit Europa te verdwijnen, en niet alleen vanwege Hitler... , een derde tot de helft van de Joden trouwt met niet-Joodse partners".

Uit de studie van Reedijk blijkt evenzeer dat segregatie niet noodzakelijkerwijs tot isolement leidt, zoals de Marokkaanse *millah* en de Turkse *millet* (Joodse wijken) bij de joodse populatie in beide landen hebben aangetoond. Glazer en Moynihan hebben dan ook afgerekend met de 'melting Pot' gedachte. Eigen identiteit is een levensbehoefte, zoals Taylor het heeft verwoord. Dus eigen scholen, eigen wijken, eigen voorzieningen dienen niet a-priori te worden afgewezen; zij kunnen juist de eigen identiteit versterken. Dit is in eerste instantie positief voor betrokkenen en dientengevolge voor hun gehele leefomgeving.

Duidelijk is wel het beeld, ook uit de studie van Reedijk, van de jood als succesvolle migrant. Hieruit had lering kunnen worden getrokken voor een goede aanpak t.b.v. andere migranten. Succes komt, evenals falen weliswaar, door meerdere factoren. Er is echter één factor die kardinaal en zeer bepalend is. Het beste valt deze te illustreren door het volgende sprekende oude verhaal:

Een hoerenlopende rabbi krijgt op een dag van een prostituee te horen dat hij verdoemd is. Angstig begint de man te bidden tot de hemel en de aarde om een goed woordje voor hem bij God te doen, maar ze weigeren. Dan bidt hij tot de sterren en de planeten maar ook die weigeren. Net zoals de bergen en de heuvels, en de bomen en bloemen. Wanhopig roept de rabbi ten slotte uit: 'dan zal ik het zelf moeten doen.' Op het volgende ogenblik komt er een stem uit de hemel die zegt dat de rabbi is bestemd voor het leven in de komende wereld. Het hieruit sprekend concept is helder: zelfredzaamheid en onafhankelijkheid. En dit staat haaks op het Nederlands concept van de 'Integratiefabriek'. Een recent overzicht van 'adressen' van instanties en instellingen, vooral voor (en niet van) migranten alhier, telt een slordig honderd bladzijdes (!)

Reedijk heeft, met haar studie, eigenlijk het ongelijk aangetoond van van Rossum, Scheffer, Schnabel en alle aanhangers van de assimilatietheorie.

De gigantische kloof tussen de nieuwe migranten en de ontvangende westerse samenlevingen is een gegeven. De verwachte en voortschrijdende migratie uit de Arabische landen is niet te stoppen. De gevolgen van een en ander worden met de dag zichtbaarder en zijn niet meer te keren. Zeker niet met een integratiebeleid dat tot op heden slechts verliezers heeft opgeleverd, zowel de migrant alsook de ontvangende populatie.

Deze hele beschouwing heeft in ieder geval de onjuistheid van een tweetal uitgangspunten aangetoond die los gelaten dienen te worden om de weg vrij te maken voor een beterr, effectiever beleid.

¹⁰ Tussen fanatisme en fatalisme, Rachel Reedijk, Het Spinhuis, 2000 ISBN 90-5589-189-4

- Laat de roep om integratie los, zeker als het om aanpassing aan " de Nederlandse identiteit en cultuur" gaat. Het is een onhaalbare wens. Zelfs in de tijd van Willem I was het geen haalbare zaak , zoals hiervoor uiteengezet, daar waar het om culturele aanpassing ging. De eerder geciteerde de Dijn¹¹ formuleert het als volgt. "In New York en Amsterdam leven mensen doorgaans als vreemdelingen voor elkaar. Ze laten elkaar weliswaar met rust, maar zijn ook absoluut niet in elkaar geïnteresseerd. Vaak is het multiculturalisme van deze steden niet minder dan een soort apartheid, die het samenleven overigens wel mogelijk maakt".
- Schaf ieder centraal en groepsgericht beleid af.

Voor dit laatste levert Duitsland het bewijs. Ons buurland kent geen specifiek 'minderhedenbeleid' en de migranten aldaar zijn beter af dan in de Lage Landen, zoals Socioloog Ruud Koopmans in NRC Handelsblad van 26 juli 2002 heeft betoogd. Kortom, Het hoogst haalbare, in de gegeven omstandigheden, dat wil zeggen met de immense verschillen, zoals aangegeven, tussen de nieuwe migranten en de ontvangende Nederlandse en Europese samenleving is een redelijk *sociale participatie* van individuen, waarbij geen plaats is voor overspannen verwachtingen. De kloof tussen het vereiste vanuit de hedendaagse westerse maatschappij en de bagage van de huidige migrantengroepen ligt te ver uit elkaar.

*Prof. dr. David Pinto, bedenker van de inburgeringscontracten,
is hoogleraar Interculturele Communicatie in Israël en Nederland,
directeur van het Intercultureel Instituut in Amsterdam en lid van de Raad van Toezicht van
de Haagse Hogeschool en publicist*

¹¹ de Volkskrant, zaterdag 19 oktober 2002